

Analyzing the impact of ecotourism development on the empowerment of rural women: the case study of West Alamut region

Mohammad Najjarzadeh ¹✉^{id}, Maedeh Afradi ²^{id}, Mitra Jalali Nia ³^{id}

1. (Corresponding Author) Department of Tourism Management, Faculty of Tourism, Semnan University, Semnan, Iran

Email: mnajjarzadeh@semnan.ac.ir

2. Department of Tourism Management, Faculty of Tourism, Semnan University, Semnan, Iran

Email: m.afradi@alum.semnan.ac.ir

3. Department of Tourism Management, Faculty of Tourism, Semnan University, Semnan, Iran

Email: mjalalinia@semnan.ac.ir

ARTICLE INFO

Article type:

Research Paper

Article History:

Received:

28 May 2024

Received in revised form:

30 August 2024

Accepted:

8 October 2024

Available online:

11 November 2024

Keywords:

Ecotourism,
Rural Women,
Empowerment,
West Alamut.

ABSTRACT

The discussion of women's empowerment has gained special importance in recent years. According to the extent of this issue, the current research was conducted to investigate the impact of ecotourism development on the empowerment of rural women in the western Alamut region. The study's statistical population comprised rural women in the west Alamut section of Qazvin, and 9 villages were selected as sample villages. Using Cochran's formula, a sample size of 283 people was obtained, which was increased to 290 people. Statistical methods such as one-sample T, Pearson, multiple regression, and binomial nonparametric tests were used in SPSS software to analyze data. The results showed that the development of ecotourism had an effect on the economic empowerment of women in the villages of the western Alamut region with an average of 3/47, social empowerment with an average of 3/42, and environmental empowerment with an average of 3/32, but its effects on the psychological empowerment of rural women with an average of 3/18 is less. Also, the women of Joynek, Parrod, and Sefid Ab villages have the most influence and the women of Belkan, Kaman, and Dastjard Sofeli villages have the least impact on ecotourism development in the region. Therefore, considering the impact of ecotourism development on rural women's economic, social, and environmental empowerment, providing ecotourism and tourism training to them periodically will invite the new generation to try and the needs of ecotourists will be better identified for the local community

Citation: Najjarzadeh, M., Afradi, M., & Jalali Nia, M. (2024). Analyzing the impact of ecotourism development on the empowerment of rural women: the case study of West Alamut region. *Journal of Rural Research*, 15 (3), 183-201.

<http://doi.org/10.22059/jrur.2025.375902.1941>

© The Author (s)

This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Publisher: University of Tehran Press

Extended abstract

Introduction

Considering the existence of gender inequalities that are mainly seen against women in many societies, the discussion of their empowerment has gained special importance in recent years. In this context, many researchers have emphasized the effectiveness of ecotourism in empowering local communities by attracting their participation in tourism activities. Western Alamut region, which is the study area of this research, as one of the rich regions in terms of ecotourism attractions, has suitable places for tourism-based planning. This area is very diverse and beautiful with geological, geographical, and biological places, works, and phenomena, if these attractions are located and identified and properly informed and security facilities are created, it can become one of the prominent ecotourism stations at the regional, national, and international levels. Creating a business based on ecotourism in this region needs to be investigated and identified due to its potential and rare characteristics. Because the western Alamut region is one of the rich regions in terms of ecotourism attractions, therefore, the present study investigates the impact of ecotourism development on the empowerment of rural women in this region.

Methodology

Considering the importance of this issue, the current research was conducted to investigate the impact of ecotourism development on the empowerment of rural women in the western Alamut region. The statistical population of the study was made up of rural women in the western Alamut section of Qazvin, and due to the dispersion of villages and their large number, 9 villages (3 from each village are tourism target villages) were selected as sample villages. Using Cochran's formula, a sample size of 283 people was obtained, which was increased to 290 people. To analyze the data, statistical methods such as one-sample T, Pearson, multiple regression, and binomial nonparametric tests were used in SPSS software.

Results and discussion

The results showed that the development of ecotourism had an effect on the economic empowerment of women in the villages of Western Alamut region with an average of 3/47, social empowerment with an average of 3/42, and environmental empowerment with an average of 3/32, but its effects on the psychological empowerment of rural women with an average of 3/18 is less. Also, the women of Joynek, Parrod, and Sefid Ab villages have the highest influence and the women of Belkan, Kaman, and Dastjard Sofeli villages have the least impact on ecotourism development in the region.

Recognizing women's abilities and believing in their role in society is a process that has gradually started in all developing countries. Because women, as half of the human population, are considered not only the subject and goal of any development program but also a factor in advancing rural society's economic and social development goals. Considering that the empowerment of rural women is possible in different ways; one of these ways to develop the empowerment of rural women is ecotourism and rural tourism, which can provide diverse opportunities for the empowerment of rural women. The empowerment of rural women is an effort to improve their economic, social, and cultural levels, because today, in the development discussions at the international level, the presence of the citizen is emphasized in the process of formulating policies and implementing them. However, citizens with the necessary capacity, ability, and capability can participate.

Conclusion

The effects of ecotourism development in the economic empowerment of rural women with a score of 954/85 are more than social empowerment with a score of 895/24, psychological empowerment with a score of 651/63, and environmental empowerment with a score of 580/09. According to the results in the field of economic empowerment, the women of Joynak village (score 194/25) had the

highest influence, and the village of Dastjard Sefali (score 112/54) had the least influence from the development of ecotourism. In the field of social empowerment of women, Sefid Ab village (score 126/45) has the most influence and Belkan village (score 85/12) has the least influence, in the field of psychological empowerment of women, Sefid Ab village (score 126/45) has the most influence and Kaman village (score 59/16) The least influence and in the field of environmental empowerment, the women of Belkan village (score 85/27) have the most influence and Fanfin village (score 48/89) have the least influence from the development of ecotourism in the region. In terms of the total score of the four dimensions, the women of Joynek, Parrod, and Sefid Ab villages have the highest influence, and the women of Belkan, Kaman, and Dastjard Sefali villages have the least impact on the development of ecotourism.

Funding

This research project was carried out using the special research credit of Semnan University with project number 140385 i/1403/226.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

تأثیر توسعه اکوتوریسم بر توانمندسازی زنان روستایی منطقه الموت غربی

محمد نجارزاده^۱ ✉، مائده افرازی^۲ , میترا جلالی نیا^۳

۱- نویسنده مسئول، گروه مدیریت گردشگری، دانشکده گردشگری، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران. Email: mnajjarzadeh@semnan.ac.ir

۲- گروه مدیریت گردشگری، دانشکده گردشگری، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران. Email: m.afrazi@alum.semnan.ac.ir

۳- گروه مدیریت گردشگری، دانشکده گردشگری، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران. Email: mjalalinia@semnan.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۳/۰۸

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۰۶/۰۹

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۷/۱۷

تاریخ چاپ:

۱۴۰۳/۰۸/۲۱

با توجه به وجود نابرابری‌های جنسیتی که عمدتاً در بسیاری از جوامع علیه زنان دیده می‌شود، بحث توانمندسازی آن‌ها در سال‌های اخیر اهمیت خاصی یافته است که در این زمینه نیاز به تحقیقات بیشتری می‌باشد، لذا با توجه به اهمیت این موضوع، پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر توسعه اکوتوریسم بر توانمندسازی زنان روستایی منطقه الموت غربی صورت گرفته است. جامعه آماری پژوهش را زنان روستایی بخش الموت غربی قزوین تشکیل دادند که با توجه به پراکندگی روستاها و تعداد زیاد آن‌ها، ۹ روستا (از هر دهستان ۳ روستای هدف گردشگری) به‌عنوان روستای نمونه انتخاب شدند. با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه ۲۸۳ نفر به دست آمد که به ۲۹۰ نفر ارتقاء داده شد. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش‌های آماری هم‌چون T تک نمونه‌ای، پیرسون، رگرسیون چندگانه و آزمون ناپارامتری دوجمله‌ای در نرم‌افزار SPSS استفاده گردید. نتایج نشان داد که توسعه اکوتوریسم در توانمندسازی اقتصادی زنان روستاهای منطقه الموت غربی با میانگین ۳/۴۷، توانمندسازی اجتماعی با میانگین ۳/۴۲ و توانمندسازی زیست‌محیطی با میانگین ۳/۳۲ تأثیر داشته ولی اثرات آن در توانمندسازی روانی زنان روستایی با میانگین ۳/۱۸ کمتر می‌باشد. همچنین زنان روستاهای جوینگ، پررود و سفیدآب بیشترین و زنان روستاهای بلکان، کامان و دستجرد سفلی کمترین تأثیرپذیری را از توسعه اکوتوریسم در منطقه داشته‌اند. بنابراین با توجه به تأثیر توسعه اکوتوریسم در توانمندسازی اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی زنان روستایی، ارائه آموزش‌های اکوتوریستی و گردشگری به‌صورت دوره‌ای به آن‌ها، هم‌نسل جدید را دعوت به تلاش خواهد کرد و هم نیازهای اکوتوریست‌ها برای جامعه محلی بهتر شناسایی می‌شود.

واژگان کلیدی:

اکوتوریسم،
زنان روستایی،
توانمندسازی،
الموت غربی.

استناد: نجارزاده، محمد؛ افرازی، مائده و جلالی نیا، میترا. (۱۴۰۳). تأثیر توسعه اکوتوریسم بر توانمندسازی زنان روستایی منطقه الموت غربی. *مجله پژوهش‌های روستایی*، ۱۵ (۳)، ۱۸۳-۲۰۱.

<http://doi.org/10.22059/jrur.2025.375902.1941>

مقدمه

مفهوم توسعه از دهه ۱۹۹۰ که تا آن زمان بر اساس شاخص‌های اقتصادی تعریف می‌شد، جای خود را به توسعه انسانی داد (Jardim & Mora, 2022). در این میان توجه به زنان به‌منزله نیمی از جامعه انسانی در برنامه توسعه انسانی ضرورت یافت و تلاش برای بهبود شاخص‌های حساس به جنسیت آغاز شده تا آنجا که یکی از اهداف هشت‌گانه توسعه هزاره سوم ملل متحد برابری جنسیتی و توانمندسازی نام گرفت (Martínez et al, 2018). نظریه توانمندسازی به اهمیت افزایش قدرت زنان تمرکز دارد و سعی می‌کند قدرت را کمتر به‌صورت برتری فردی به فردی دیگر و بیشتر از لحاظ توان زنان در جهت افزایش اتکا به خود و قدرت درونی شناسایی کند (طالبی و همکاران، ۱۴۰۰). در این رابطه هر چند بر کاهش فقر در ابعاد مختلف آن تأکید می‌شود؛ فقر زنان به‌مراتب فراتر از فقر مادی و مسئله تأمین امکانات ضروری زندگی است و شامل جنبه‌های وسیع‌تری چون اعتماد به نفس، توانایی و امکان مشارکت در فعالیت‌های اقتصادی اجتماعی و سیاسی نیز می‌شود؛ اگرچه ابعاد اقتصادی اغلب سایر جنبه‌ها را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد (زارعی، ۱۳۹۸). در این میان مطالعه تجربه‌های گردشگری حاکی از آن است که اکوتوریسم قادر است به‌منزله گزینه‌ای کارآمد در توانمندسازی زنان نقشی مهم ایفا کند (Wondirand et al, 2020). اکوتوریسم مفهوم جدیدی در گردشگری است که پتانسیل آن برای آموزش، حفاظت و ارتقای خودباوری فرهنگی نامحدود است (Ristić et al, 2019). این مفهوم بر مشارکت فعال و مزایای اقتصادی برای جامعه محلی همراه با ارائه آموزش‌های زیست‌محیطی و حفاظتی به آنان و نیز گردشگران در مقصدهای اکوتوریستی تأکید دارد (حاجی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۷). افزایش دانش محیط‌زیستی افراد، نگرش و رفتار مسئولانه محیط‌زیستی آنان را تغییر می‌دهد (رضوانی و همکاران، ۱۳۹۹). امروزه فعالیت‌های گردشگری و به‌ویژه اکوتوریسم، به‌عنوان رویکردی جدید برای توسعه همزیستی انسان و اجتماع، به‌منظور بهره‌وری اقتصادی، در توسعه مناطق جایگاه خاص و مناسبی یافته است (بدری و همکاران، ۱۳۹۰). توسعه گردشگری با پایداری اقتصادی و اجتماعی در روستاها همراه است (نجارزاده و نعمت‌اللهی، ۱۳۹۵). اکوتوریسم جامعه محلی را با دادن حس غرور و آگاهی در مورد اهمیت منابع طبیعی توانمند می‌کند تا توسعه محلی خود را کنترل کنند (یوسفی و همکاران، ۱۴۰۰). با توجه به تأکید اکوتوریسم بر بهبود زندگی جامعه محلی موفقیت آن را می‌توان با ارتقای توانمندی جامعه محلی شناخت. در این میان ارتقای توانمندی زنان جامعه محلی نیز از اهمیت زیادی برخوردار است. این توانمندسازی می‌تواند ابعاد مختلف اقتصادی، روانی، اجتماعی و حتی سیاسی داشته باشد (عینالی و چراغی، ۱۴۰۱). همچنین چهار عامل خودکارآمدی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی، محیط‌زیست‌گرایی اجتماعی و میزان وابستگی به جنگل، اثر مثبت و معنی‌داری بر نگرش زنان روستایی دارد (سواری و همکاران، ۱۴۰۱). از جمله مناطق پرتوان کشور ایران در زمینه اکوتوریسم استان قزوین می‌باشد. این استان با تنوع مکان‌های دیدنی و تاریخی با ارزش و اکوتوریسم بسیار، گویای ظرفیت‌های بالا در زمینه اکوتوریسم است. منطقه الموت غربی که محدوده مورد مطالعه این پژوهش است به‌عنوان یکی از نواحی غنی از لحاظ جاذبه‌های اکوتوریسم، دارای مکان‌های بسیاری است که گردشگران زیادی از آن بازدید می‌کنند. این منطقه با دارا بودن مکان‌ها، آثار و پدیده‌های زمین‌شناسی مانند دره‌ها و غارهای گوناگون، تنوع اقلیمی و قابلیت‌های آبی و خاکی که زمینه مناسبی برای کشت انواع محصولات گرمسیری در منطقه طارم سفلی و رودبار الموت و سایر محصولات سردسیری در دیگر نقاط استان را فراهم آورده است، منجر به اشتغال زنان روستایی با فروش این محصولات در فصول مختلف و درآمدزایی آنان شده است؛ با توجه به مکان‌یابی و شناسایی این جاذبه‌ها، اطلاع‌رسانی صحیح و ایجاد امکانات رفاهی و امنیتی، به‌عنوان یکی از ایستگاه‌های اکوتوریسم مطرح در سطح منطقه، ملی و حتی بین‌المللی تبدیل شده است و هرساله گردشگران زیادی را

به خود جلب می‌کند. ایجاد کسب‌وکار مبتنی بر اکوتوریسم در این منطقه با توجه به پتانسیل‌ها و ویژگی‌های نادر آن نیاز به بررسی و شناسایی دارد. با توجه این‌که منطقه الموت غربی یکی از نواحی غنی به لحاظ جذب گردشگران اکوتوریسمی است بنابراین مسئله اصلی پژوهش حاضر، تأثیر توسعه اکوتوریسم بر توانمندسازی زنان روستایی در این منطقه است. بولی و مک‌گهی^۱ (۲۰۱۴) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی توسعه و اعتبارسنجی توانمندسازی جامعه محلی از طریق گردشگری» ابعاد توانمندسازی را در سه منطقه روستایی در ویرجینیا در غرب ایالات متحده را بررسی کردند و نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که توسعه گردشگری می‌تواند سبب ارتقای توانمندسازی جامعه محلی شود که نتایج این تحقیق با پژوهش حاضر همسو و هم‌راستا است.

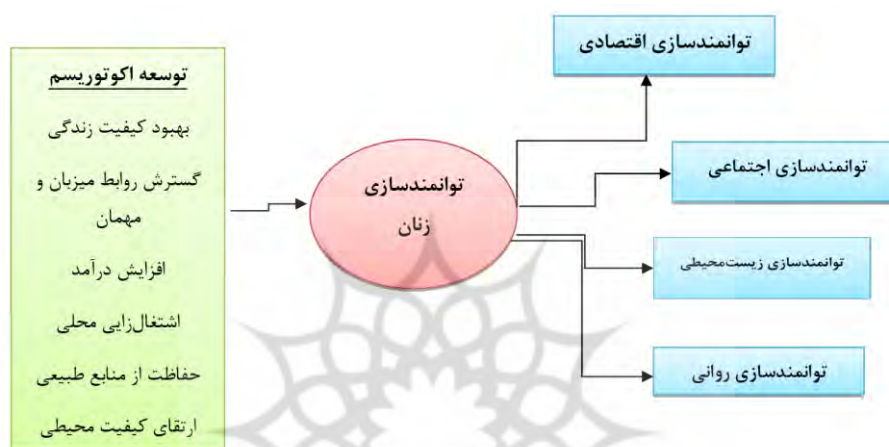
اونتیوروس و کاریلو^۲ (۲۰۱۵) در پژوهش خود با عنوان «گردشگری، اشتغال و توانمندسازی زنان» اشاره می‌کنند که گردشگری، زنان جامعه محلی را توانمند کرده است و میزان توانمندسازی در صورتی که زنان ریاست کسب‌وکار خود را داشته باشند به مراتب بیشتر از زمانی است که برای دیگران کار می‌کرده‌اند. این تحقیق در زمینه توانمندی زنان نسبت به پژوهش حاضر به طور کلی تر بررسی شده اما نتایج به دست آمده از آن با پژوهش حاضر همخوانی دارد.

عبدالله و پرایوگو^۳ (۲۰۲۰) در پژوهشی در زمینه «توسعه اکوتوریسم بر پایه توانمندسازی جوامع محلی روستایی جنگلی» دریافته‌اند که تأکید بر ظرفیت‌های محلی می‌تواند سبب استقلال جامعه محلی در فرایند توسعه اکوتوریسم از برنامه‌ریزی تا اجرا شده و جوامع محلی در مدیریت این فرایند، قادر به استفاده از دانش، فرهنگ و منابع محلی برای بهبود رفاه اعضا می‌شود بدون آنکه قوانین حفاظت از جنگل‌ها را زیر پا بگذارند. نتایج به دست آمده از تحقیق حاضر نیز با تحقیقات عبدالله و پرایگو هم‌سو است.

وثوقی و قاسمی (۱۳۹۳) در مقاله‌ای به بررسی «اکوتوریسم و توانمندسازی زنان روستایی، مورد مطالعه: روستای شب دراز جزیره قشم» پرداخته و نشان داده‌اند که توسعه اکوتوریسم میزان توانمندسازی اجتماعی، اقتصادی، روانی زنان را به طور معناداری در روستاهای مطالعه شده افزایش داده است. نتایج این تحقیق در ارتباط با توانمندسازی اجتماعی و اقتصادی زنان هم‌راستا با نتایج تحقیق پژوهش حاضر بوده اما در ارتباط با توانمندسازی روانی زنان برخلاف تحقیقات وثوقی و قاسمی تأثیر کمتری دارد.

کیانی‌سلمی و عباسیان (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل پیامدهای توسعه گردشگری بر توانمندسازی مناطق روستایی (مورد مطالعه: روستاهای بخش مرکزی نطنز)» به بررسی اثرات گردشگری در روستاهای گردشگری‌پذیر و غیر گردشگری‌پذیر پرداخته و نتیجه می‌گیرند که وضعیت توانمندسازی در روستاهای گردشگری‌پذیر بهتر است. از سویی دیگر، به طور کلی توانمندسازی فرهنگی بیشترین و توانمندسازی اقتصادی کمترین بوده‌اند. به نظر می‌رسد وضعیت توانمندسازی اقتصادی چندان مساعد نیست؛ خصوصاً توانمندسازی سرمایه‌گذاری وضعیت نامطلوبی دارد. درواقع حضور گردشگر اگرچه توانسته در حوزه اشتغال و درآمدزایی مفید باشد، اما در حوزه سرمایه‌گذاری (به عنوان متغیری ریشه‌ای‌تر) چندان مؤثر نبوده است. به هر ترتیب توانمندسازی فرهنگی و اجتماعی در هر دو نوع روستا در سطح بالاتری نسبت به توانمندسازی اقتصادی قرار دارد. از آنجایی که در این تحقیق پژوهشگران هم به بررسی اثرات گردشگری در روستاهای گردشگری‌پذیر و هم روستاهای غیرگردشگری‌پذیر پرداخته‌اند، نتایج آن در توانمندسازی اقتصادی نسبت به نتایج توانمندسازی اقتصادی در پژوهش حاضر متفاوت بوده ولی از لحاظ توانمندسازی فرهنگی و اجتماعی هم‌سو با نتایج تحقیق حاضر است.

قاسمی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی به «تحلیل اثرات اکوتوریسم در توانمندسازی جوامع محلی (مطالعه موردی: شهرستان سوادکوه)» پرداخته و نشان می‌دهند که میانگین توانمندسازی کل در شهرستان سوادکوه برابر ۳/۱ از ۵ بود. بیشترین میزان توانمندسازی مربوط به مؤلفه‌های توانمندسازی روان‌شناختی (۳/۳۵) و محیط‌زیستی (۳/۲۲) بود و کمترین میزان توانمندسازی مربوط به مؤلفه‌های سیاسی (۲/۸۹) و اقتصادی (۲/۹۶) بود. مؤلفه توانمندسازی اجتماعی (۳/۱۰) در وضعیت متوسط قرار داشت. بر این اساس توصیه می‌شود؛ با رویکرد مشارکتی و با بهره‌گیری از اصول و فنون تسهیلگری نسبت به بهبود توانمندسازی سیاسی و اقتصادی در شهرستان سوادکوه اقدام شود. در راستای بررسی و مقایسه نتایج این تحقیق با تحقیق حاضر می‌توان بدین نتیجه رسید که اکوتوریسم در هر دو تحقیق در توانمندسازی روانی تا حد زیادی مؤثر بوده اما در ارتباط با توانمندسازی اقتصادی کاملاً متفاوت با یکدیگر است.

شکل ۱. مدل نظری پژوهش

روش پژوهش

این تحقیق از بعد طبقه‌بندی تحقیقات به لحاظ اهداف آن‌ها در زمره تحقیقات بنیادی و توسعه‌ای قرار دارد و از جنبه زمانی، این تحقیق از جمله تحقیقات مقطعی است. به لحاظ تقسیم‌بندی‌های انجام‌گرفته و در روش تحقیق، پژوهش حاضر به لحاظ ماهیت از نوع تحقیقات کمی می‌باشد؛ روش گردآوری داده‌ها به صورت پیمایشی (از طریق پرسش‌نامه) و کتابخانه‌ای (شامل کتب فارسی و لاتین و مقالات فارسی و لاتین و سایت‌های اطلاعاتی شبکه اینترنت) بوده است. جامعه آماری این پژوهش، جمعیت زنان مناطق روستایی بخش الموت غربی استان قزوین به تعداد ۹۸۷۵ نفر می‌باشند که با توجه به پراکندگی روستاها و تعداد زیاد آن‌ها تعداد ۹ روستا (از هر دهستان ۳ روستای هدف گردشگری) به عنوان روستای نمونه انتخاب شدند که بر طبق سرشماری سال ۱۳۹۵، این روستاها جمعاً ۱۰۷۳ نفر جمعیت زن دارند. روش نمونه‌گیری در تحقیق حاضر، نمونه‌گیری از طریق فرمول کوکران می‌باشد. فرمول کوکران برای تعیین حجم نمونه به قرار زیر است:

$$n = \frac{Nt^2 \cdot pq}{Nd^2 + t^2 \cdot pq} \quad (3-1)$$

π : حجم نمونه

N : جامعه آماری (تعداد کل افراد جامعه) ۱۰۷۳ نفر

t^2 (یا z^2): سطح اطمینان نمونه‌گیری که در سطح اطمینان ۹۵ درصد برابر با ۱/۹۶ می‌باشد.

P: نسبت موفقیت در جامعه آماری (برآوردی از نسبت افراد جامعه که دارای ویژگی‌های موردنظر در تحقیق باشند) = ۰/۵

q: نسبت عدم موفقیت در جامعه آماری (برآوردی از نسبت افراد جامعه که دارای ویژگی‌های موردنظر در تحقیق نباشند) = ۰/۵

D: نمایانگر دقت برآورد، یا حداکثر خطاست (در این فرمول معادل ۰/۰۵ در نظر گرفته شده است).

$$n = \frac{(1073)(1.96).(0.5)(0.5)}{1073(0.05)^2 + (1.96).(0.5)(0.5)} = 283/08$$

(3 - 2)

با توجه به ۱۰۷۳ نفر جمعیت زن جامعه مورد مطالعه و استفاده از فرمول کوکران (و مطابقت با جدول نمونه‌گیری مورگان) با درصد احتمال صحت گفتار ۹۵ درصد، حجم نمونه ۲۸۳ نفر به دست آمد که به ۲۹۰ نفر ارتقاء داده شد. به نسبت جمعیت زن هر روستا، پرسشنامه در سطح روستاها پخش گردید (جدول ۱). سؤالات طرح شده در پرسشنامه از نوع سؤالات بسته می‌باشد و سؤالات در قالب طیف لیکرت پنج گزینه‌ای مطرح شده است. جهت پخش پرسشنامه‌ها نیز از روش تصادفی ساده که اعضای جامعه شانس برابری برای انتخاب شدن دارند، بهره گرفته شد.

جدول ۱. تعداد پخش پرسشنامه‌ها در سطح روستاهای پژوهش

بخش	روستا	جمعیت	جمعیت زن	پرسشنامه
دستجرد	بلکان	۱۶۳	۸۹	۲۵
	کاکوهستان	۳۱۳	۱۴۲	۳۸
	دستجرد سفلی	۹۵	۴۳	۱۲
محمد زمانی	فانفین	۱۵۳	۷۱	۱۹
	سفیدآب	۲۹۱	۱۵۲	۴۱
	جوینک	۴۰۰	۱۸۸	۵۱
رودبار شهرستان	کامان	۶۴	۳۰	۸
	پررود	۴۱۶	۲۰۱	۵۴
	اکوجان	۳۳۱	۱۵۷	۴۲
جمع		۲۲۲۶	۱۰۷۳	۲۹۰

آنچه در این تحقیق جهت محاسبه ضریب پایایی استفاده شده است، ضریب آلفای کرونباخ می‌باشد. برای محاسبه ضریب پایایی ابتدا ۲۰ پرسشنامه بین اعضای نمونه مورد مطالعه توزیع گردید. ضریب پایایی متغیرهای تحقیق به شرح جدول (۲) محاسبه شده است.

جدول ۲. ضریب پایایی متغیرهای پژوهش

بعد	متغیر	تعداد سؤالات	ضریب آلفای کرونباخ
توانمندسازی	توانمندسازی اقتصادی	۹	۰/۹۱۲
	توانمندسازی اجتماعی	۱۲	۰/۸۶۵
	توانمندسازی روانی	۸	۰/۸۹۵
	توانمندسازی زیست محیطی	۸	۰/۸۲۲
اکوتوریسم	حفاظت	۳	۰/۷۸۹
	مشارکت	۳	۰/۸۵۲
	آموزش	۳	۰/۸۶۳
	کل	۴۶	۰/۸۵۷

ضریب آلفای کرونباخ در پرسشنامه توزیع شده برای متغیرهای تحقیق ۰/۸۵۷ محاسبه شده است که نشان از پایایی مناسب پرسشنامه می‌باشد.

در این تحقیق برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از دو روش توصیفی و استنباطی استفاده می‌شود. آمار توصیفی، به منظور برآورد فراوانی و محاسبه میانگین و انحراف معیار داده‌ها به کار می‌رود. در آمار استنباطی، از روش‌های آماری هم‌چون T تک نمونه‌ای و آزمون ناپارامتری دوجمله‌ای برای سنجش میزان اثرگذاری توسعه توریسم بر توانمندسازی زنان، آزمون پیرسون برای ارزیابی میزان همبستگی و ارتباط درونی متغیرهای پژوهش و رابطه ویژگی‌های زنان روستایی با توانمندسازی آنان و آزمون کروسکال والیس برای سنجش میزان اثرگذاری توسعه توریسم به تفکیک متغیرها و روستاهای مورد مطالعه استفاده گردیده است. شایان ذکر است تمامی تجزیه و تحلیل‌ها در نرم‌افزار SPSS و Excel صورت گرفته است.

محدوده مورد مطالعه

منطقه الموت در رشته کوه‌های البرز، واقع در شمال شرقی یکی از بخش‌های شهرستان قزوین در استان قزوین و در جنوب مازندران و گیلان، باختر طالقان و خاور رودبار زیتون قرار دارد و بخشی از حوزه آبریز کاسپین است در شمال شهر قزوین که در شمال غرب فلات مرکزی ایران جای گرفته است. مساحت بخش رودبار الموت حدود ۲۰۰۰ کیلومترمربع است. بخش رودبار الموت غربی در سال ۱۳۶۸ تأسیس شده است و دارای ۳ دهستان به نام‌های رودبار شهرستان، رودبار محمد زمانی و دستجرد می‌باشد (شکل ۲).

آب‌وهوای الموت به علت قرار گرفتن در منطقه‌ای ویژه که از یک سو تحت تأثیر اقلیم معتدل مرطوب شمال و از سوی دیگر دشت‌های خشن جنوبی و نیز کوهستان‌های گوناگون شرقی و غربی البرز قرار دارد، چهره‌ای ویژه به این منطقه بخشیده و در نتیجه زیستگاه‌های خاص به همراه گونه‌های منحصربه‌فرد گیاهی را به خود جای داده است (کاظمی و رکی، ۱۳۸۳). تنوع اقلیمی و قابلیت‌های آبی و خاکی زمینه مناسبی برای کشت انواع محصولات گرمسیری در منطقه طارم سفلی و رودبار الموت و سایر محصولات سردسیری را در دیگر نقاط استان فراهم آورده است. جنگل‌های استان در ارتفاعات دو تا سه هزار متری بخش الموت و طارم سفلی به صورت درختان پراکنده و نامنظم روئیده که ذخیره گاه ژنتیکی درختانی مانند ارش، زالزالک، بلوط، گردوی وحشی، آلو جنگلی، بادام کوهی و پسته وحشی می‌باشد که این تنوع اقلیمی و محصولات گوناگون طبیعی زمینه اشتغال زنان روستایی و درآمدزایی از طریق فروش این محصولات را منجر می‌شود.

از دیگر جاذبه‌های طبیعی این منطقه می‌توان به میراث تاریخی آن شامل قلعه‌های مختلفی که در ادوار گذشته ساخته شده، غارهای طبیعی بی‌شماری چون غارهای دلوکان و اندج در رودبار الموت، میلک و اکوجان در رودبار شهرستان و غار سفیدآب در ۴ کیلومتری شمال روستای سفیدآب، دریاچه زیبای اوان که چون نگینی فیروزه‌ای در حلقه چهارآبادی اوان، ورین، زواردشت و زراآباد می‌درخشد، یخچال و معادن یخ، تنوع حیات وحش مانند کل و بز کوهی، گراز، پلنگ، خرس قهوه‌ای، خرگوش، خارپشت، جوجه تیغی، روباه، شغال و انواع پرندگان چون عقاب، هما، کبک دری، تیهو، کبوترسانان، و لاشخور و گنجشگ‌سانان (سهره، بلبل و...) و وجود انواع گیاهان خودروی وحشی که دارای ارزش سرشار دارویی است؛ اشاره کرد. این اکوتوریسم طبیعی سالانه هزاران گردشگر را به خود جذب می‌کند. وجود تعداد زیاد گردشگران در این منطقه زمینه اشتغال مردم این روستا و به ویژه زنان روستایی را فراهم کرده است که از جمله آن‌ها می‌توان به احداث و فعالیت در اقامتگاه‌های بوم‌گردی، احداث و فعالیت در آشپزخانه‌ها و کترینگ‌های مختلف همراه با

سرو غذاهای محلی منطقه موردنظر، تولید و فروش صنایع دستی منطقه، کاشت، برداشت و فروش گیاهانی که ارزش دارویی دارند و فعالیت در زمینه طب سنتی، اشاره کرد.

یافته‌ها

مطابق با نتایج ارائه‌شده افراد نمونه تحقیق، ۱۳/۷۹ درصد در گروه سنی ۱۸ تا ۲۵ سال، ۳۲/۴۱ درصد در گروه ۲۶ تا ۳۵ سال، ۲۶/۹۰ درصد در گروه سنی ۳۶ تا ۴۵ سال، ۲۳/۷۹ درصد در گروه سنی ۴۶ تا ۶۰ سال و ۳/۱۰ درصد در گروه بیش از ۶۰ سال قرار دارند؛ همچنین ۲۲۶ نفر از افراد نمونه تحقیق معادل با ۷۷/۹۳ درصد را زنان متأهل و ۶۴ نفر معادل ۲۲/۰۷ درصد را زنان مجرد تشکیل می‌دهند.

اثرات اکوتوریسم در توانمندسازی اقتصادی زنان موردبررسی قرارگرفته است که جهت ارزیابی اثرات اکوتوریسم در توانمندسازی اقتصادی زنان از ۹ مؤلفه استفاده‌شده و یافته‌ها حاکی از آن است که بیشترین تأثیر اکوتوریسم در بعد اقتصادی مربوط به افزایش مهارت در کسب‌وکار (میانگین ۳/۹۲)، افزایش درآمد (میانگین ۳/۸۱) و شناسایی زمینه‌های اشتغال و افزایش فرصت‌های ویژه و تنوع‌بخشی به فعالیت‌های محلی (میانگین ۳/۷۲) بوده است.

جدول ۳. توزیع درصدی پاسخ‌دهندگان برحسب متغیر توانمندسازی اقتصادی

توانمندسازی اقتصادی	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
افزایش درآمد	۰/۶۹	۶/۵۵	۲۹/۳۱	۳۷/۵۹	۲۵/۸۶	۳/۸۱
دسترسی بیشتر به منابع مالی (وام بانکی، کمک‌های نقدی از سازمان‌ها و ...)	۵/۱۷	۱۷/۹۳	۳۷/۲۴	۲۵/۵۲	۱۴/۱۴	۳/۲۶
افزایش قدرت زنان محلی در شناسایی فرصت‌های ویژه کارآفرینی	۳/۴۵	۱۳/۱۰	۴۳/۱۰	۲۷/۹۳	۱۲/۴۱	۳/۳۳
افزایش مهارت در کسب‌وکار	۱/۷۲	۴/۱۴	۲۳/۷۹	۴۱/۳۸	۲۸/۹۷	۳/۹۲
افزایش ایده‌های جدید در ارتباط با کسب درآمد و ارتباط با دیگران	۶/۵۵	۱۵/۵۲	۳۰/۳۴	۲۵/۱۷	۲۲/۴۱	۳/۴۱
افزایش توان بازپرداخت وام‌ها	۷/۵۹	۱۷/۵۹	۳۰/۶۹	۲۶/۹۰	۱۷/۲۴	۳/۲۹
افزایش فرصت‌های ویژه و تنوع‌بخشی به فعالیت‌های محلی	۲/۷۶	۵/۸۶	۳۵/۱۷	۲۹/۳۱	۲۶/۹۰	۳/۷۲
اشتغال‌زایی برای افراد منطقه	۷/۲۴	۱۴/۱۴	۳۶/۹۰	۲۶/۵۵	۱۵/۱۷	۳/۲۸
افزایش فعالیت زنان به‌عنوان راهنمایان گردشگری	۶/۹۰	۱۵/۱۷	۴۳/۱۰	۲۳/۴۵	۱۱/۳۸	۳/۱۷

اثرات اکوتوریسم در توانمندسازی اجتماعی زنان موردبررسی قرارگرفته است که جهت ارزیابی اثرات اکوتوریسم در توانمندسازی اجتماعی زنان از ۱۲ مؤلفه استفاده‌شده و نتایج حاکی از آن است که بیشترین تأثیر اکوتوریسم در بعد اجتماعی مربوط به تغییر نگرش نسبت به زنان (میانگین ۳/۶۹)، افزایش سطح آگاهی و دانش زنان (میانگین ۳/۶۷) و افزایش کیفیت زندگی زنان منطقه (میانگین ۳/۶۲) بوده است.

جدول ۴. توزیع درصدی پاسخ‌دهندگان برحسب متغیر توانمندسازی اجتماعی

توانمندسازی اجتماعی	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
افزایش سطح آگاهی و دانش زنان	۲/۷۶	۶/۲۱	۳۵/۸۶	۳۱/۷۲	۲۳/۴۵	۳/۶۷
افزایش مسئولیت‌پذیری زنان منطقه	۴/۸۳	۱۰/۳۴	۳۲/۷۶	۳۰/۳۴	۲۱/۷۲	۳/۵۴
افزایش حضور زنان در تصمیم‌سازی جهت عمران و آبادسازی	۷/۵۹	۱۵/۵۲	۴۲/۴۱	۲۳/۷۹	۱۰/۶۹	۳/۱۴
افزایش تحصیلات در یادگیری مهارت‌های اکوتوریستی (کسب‌وکار، حفاظت از منابع طبیعی و ...)	۳/۷۹	۱۱/۰۳	۳۳/۴۵	۲۹/۶۶	۲۲/۰۷	۳/۵۵
تغییر نگرش نسبت به زنان	۲/۴۱	۶/۵۵	۳۵/۸۶	۳۰/۳۴	۲۴/۸۳	۳/۶۹
افزایش قدرت جمع‌آوری اطلاعات موردنیاز در درک موقعیت	۷/۲۴	۱۶/۵۵	۳۵/۸۶	۲۵/۸۶	۱۴/۴۸	۳/۲۴

زندگی						
۳/۲۸	۲۰/۶۹	۲۱/۳۸	۳۲/۷۶	۱۵/۵۲	۹/۶۶	بهبود مشارکت افراد در فعالیتهای محلی و تشکلهای اجتماعی
۳/۳۷	۱۷/۹۳	۲۴/۴۸	۳۹/۶۶	۱۲/۰۷	۵/۸۶	مشارکت زنان در امور اجتماعی
۳/۴۵	۱۶/۹۰	۲۸/۹۷	۴۰/۶۹	۹/۳۱	۴/۱۴	زنده نگه داشتن فرهنگ محلی و حفاظت هویت فرهنگی زنان
۳/۱۶	۱۴/۱۴	۲۵/۵۲	۳۲/۷۶	۱۷/۵۹	۱۰/۰۰	کسب تجربه‌هایی جدید درباره فرهنگ‌ها و مذاهب
۳/۶۲	۲۴/۴۸	۳۰/۳۴	۳۲/۴۱	۸/۶۲	۴/۱۴	افزایش کیفیت زندگی زنان منطقه
۳/۳۲	۱۳/۴۵	۲۷/۹۳	۴۱/۷۲	۱۱/۳۸	۵/۵۲	افزایش حس تعلق به مکان زندگی

اثرات اکوتوریسم در توانمندسازی روانی زنان مورد بررسی قرار گرفته است که جهت ارزیابی اثرات اکوتوریسم در توانمندسازی روانی زنان از ۸ مؤلفه استفاده شده و نتایج حاکی از آن است که بیشترین تأثیر اکوتوریسم در بعد روانی مربوط به کاهش بار روانی زنان (با کاهش فقر در منطقه) (میانگین ۳/۳۰)، بهبود غرور و عزت نفس زنان منطقه (میانگین ۳/۲۸) و باور به این که زنان می‌توانند مانند مردان شغل و درآمد داشته باشند (میانگین ۳/۲۶) بوده است.

جدول ۵. توزیع درصدی پاسخ‌دهندگان برحسب متغیر توانمندسازی روانی

توانمندسازی روانی	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
باور به داشتن توان در تغییر سرنوشت	۲/۷۶	۷/۵۹	۴۶/۵۵	۲۵/۵۲	۱۷/۵۹	۳/۱۸
بهبود غرور و عزت نفس زنان منطقه	۲/۰۷	۵/۱۷	۴۱/۳۸	۲۷/۹۳	۲۳/۴۵	۳/۲۸
کاهش بار روانی زنان (با کاهش فقر در منطقه)	۱/۷۲	۸/۹۷	۴۰/۰۰	۲۶/۵۵	۲۲/۷۶	۳/۳۰
حفظ خونسردی زنان در حل مشکلات	۵/۸۶	۱۴/۴۸	۴۱/۳۸	۲۳/۱۰	۱۵/۱۷	۳/۰۱
ایجاد باور به توان حل مشکلات	۳/۴۵	۱۱/۰۳	۳۱/۳۸	۲۸/۶۲	۲۵/۵۲	۳/۲۲
باور به این که زنان می‌توانند مانند مردان شغل و درآمد داشته باشند.	۳/۱۰	۹/۶۶	۳۶/۵۵	۲۹/۳۱	۲۱/۳۸	۳/۲۶
باور به این که زنان می‌توانند نقش‌هایی به غیر از نقش‌هایی که در خانه دارند را بر عهده بگیرند.	۱/۷۲	۵/۱۷	۴۹/۳۱	۲۵/۸۶	۱۷/۹۳	۳/۱۳
باور به این که زنان می‌توانند به رویدادهای جامعه خود توجه بیشتری داشته و بر آن تأثیر بگذارند.	۴/۱۴	۱۴/۱۴	۴۲/۷۶	۲۴/۴۸	۱۴/۴۸	۳/۰۷

اثرات اکوتوریسم در توانمندسازی زیست‌محیطی زنان مورد بررسی قرار گرفته است که جهت ارزیابی اثرات اکوتوریسم در توانمندسازی زیست‌محیطی زنان از ۸ مؤلفه استفاده شده و نتایج حاکی از آن است که بیشترین تأثیر اکوتوریسم در بعد زیست‌محیطی مربوط به افزایش حساسیت نسبت به ارزش‌های نمادین و میراث فرهنگی روستا (میانگین ۳/۵۹)، افزایش حفاظت از مناظر طبیعی و محیط‌زیست (میانگین ۳/۵۴) و افزایش بازیافت زباله و مواد زائد و استفاده مجدد از آن (میانگین ۳/۴۸) بوده است.

جدول ۶. توزیع درصدی پاسخ‌دهندگان برحسب متغیر توانمندسازی زیست‌محیطی

زیست‌محیطی	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
افزایش حفاظت از مناظر طبیعی و محیط‌زیست	۳/۴۵	۸/۹۷	۳۷/۹۳	۲۹/۳۱	۲۰/۳۴	۳/۵۴
افزایش آگاهی از وضعیت دفع زباله و پسماندها در محیط‌زیست	۴/۸۳	۱۳/۴۵	۳۹/۳۱	۲۵/۸۶	۱۶/۶۶	۳/۲۶
افزایش بازیافت زباله و مواد زائد و استفاده مجدد از آن	۲/۷۶	۱۰/۳۴	۴۰/۶۹	۲۸/۲۸	۱۷/۹۳	۳/۴۸
افزایش آگاهی در انتخاب کالاهای سازگار با حال محیط‌زیست	۱۰/۶۹	۱۷/۹۳	۳۶/۵۵	۲۳/۷۹	۱۱/۰۳	۳/۰۷
افزایش اهمیت عضویت در تشکلهای زیست‌محیطی	۵/۱۷	۱۵/۵۲	۴۲/۷۶	۲۶/۵۵	۱۰/۰۰	۳/۲۱
ارتقای فرهنگ و تنظیم و اجرای برنامه‌های آموزشی زیست‌محیطی	۳/۷۹	۱۱/۷۲	۴۴/۱۴	۲۶/۵۵	۱۳/۷۹	۳/۳۵

۲/۹۵	۹/۶۶	۱۷/۹۳	۴۰/۶۹	۲۱/۰۳	۱۰/۶۹	جلوگیری از آلودگی منابع آب، تخریب باغات و جنگل و تغییر اراضی
۳/۵۹	۲۱/۰۳	۳۰/۶۹	۳۷/۵۹	۷/۵۹	۳/۱۰	افزایش حساسیت نسبت به ارزش‌های نمادین و میراث فرهنگی روستا

در این پژوهش جهت بررسی توسعه اکوتوریسم از سه متغیر حفاظت، آموزش و مشارکت استفاده گردیده که ادامه یافته‌های توصیفی مربوط به آن‌ها ارائه می‌گردد (جدول ۷). همان‌گونه که در این جدول مشاهده می‌شود، جهت ارزیابی توسعه اکوتوریسم از ۹ مؤلفه استفاده شده و نتایج حاکی از آن است که بیشترین توسعه مربوط به علاقه‌مندی به برقراری ارتباط با گردشگران (میانگین ۳/۷۱)، تمایل به تلاش برای حفاظت از محیط‌زیست (میانگین ۳/۶۷) و درک نقش صنایع‌دستی در درآمدزایی (میانگین ۳/۶۱) بوده است.

جدول ۷. توزیع درصدی پاسخ‌دهندگان برحسب متغیر توسعه اکوتوریسم

توسعه اکوتوریسم	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین (از ۳)
علاقه‌مندی به حفاظت از تنوع زیستی	۷/۲۴	۱۲/۰۷	۳۶/۲۱	۲۶/۵۵	۱۷/۹۳	۳/۳۶
آگاهی از اهمیت حفاظت از محیط‌زیست	۷/۹۳	۲۰/۰۰	۳۶/۹۰	۲۱/۷۲	۱۳/۴۵	۳/۱۳
تمایل به تلاش برای حفاظت از محیط‌زیست	۲/۴۱	۶/۵۵	۳۷/۲۴	۲۹/۳۱	۲۴/۴۸	۳/۶۷
علاقه‌مندی به برقراری ارتباط با گردشگران	۱/۷۲	۵/۸۶	۳۷/۵۹	۲۹/۳۱	۲۵/۵۲	۳/۷۱
افزایش مهارت در ارتباط برقرار کردن با گردشگران	۶/۲۱	۱۲/۴۱	۳۴/۱۴	۲۵/۸۶	۲۱/۳۸	۳/۴۴
افزایش گرایش به تولید صنایع‌دستی	۱۰/۶۹	۲۱/۷۲	۳۷/۲۴	۱۷/۹۳	۱۲/۴۱	۳/۰۰
درک نقش صنایع‌دستی در درآمدزایی	۱/۰۳	۷/۲۴	۴۱/۳۸	۳۰/۳۴	۲۰/۰۰	۳/۶۱
آگاه شدن از سلیقه گردشگران	۴/۸۳	۱۱/۰۳	۳۲/۷۶	۲۶/۹۰	۲۴/۴۸	۳/۵۵
آموزش و آگاهی از اهمیت حفاظت از تنوع زیستی	۳/۷۹	۱۳/۱۰	۳۶/۵۵	۲۳/۷۹	۲۲/۷۶	۳/۴۹

در این پژوهش از آزمون معتبر کلموگروف-اسمیرنوف برای بررسی فرض نرمال بودن داده‌های پژوهش استفاده شده است. با توجه به جدول آزمون کلموگروف-اسمیرنوف اگر سطح معنی‌داری برای کلیه متغیرهای مستقل و وابسته بزرگ‌تر از سطح آزمون (۰/۰۵) باشد توزیع داده‌ها نرمال می‌باشد. همچنین می‌توان از قضیه حد مرکزی توزیع نرمال بودن متغیرها را سنجید. در این قضیه هرگاه حجم نمونه بزرگ‌تر از ۳۰ باشد می‌توان توزیع داده‌ها را نرمال در نظر گرفت.

جدول ۸. آزمون نرمال بودن متغیرهای پژوهش

متغیر	توانمندسازی						اکوتوریسم
	اقتصادی	اجتماعی	روانی	زیست‌محیطی	حفاظت	مشارکت	آموزش
حجم نمونه	۲۹۰	۲۹۰	۲۹۰	۲۹۰	۲۹۰	۲۹۰	۲۹۰
پارامترهای توزیع نرمال	۳/۴۷	۳/۴۲	۳/۱۸	۳/۳۲	۳/۳۹	۳/۳۸	۳/۵۵
انحراف معیار	۱/۲۱	۱/۰۹	۰/۹۱	۱/۲۹	۱/۰۴	۱/۱۳	۱/۰۲
آماره آزمون اسمیرنوف-کلموگروف	۰/۵۴۷	۰/۴۲۹	۰/۳۱۴	۰/۲۱۶	۰/۲۹۸	۰/۴۱۸	۰/۵۱۲
سطح معنی‌داری آزمون	۰/۱۰۳	۰/۱۴۵	۰/۰۴۲	۰/۲۵۳	۰/۳۱۰	۰/۱۶۸	۰/۲۱۴
نتیجه آزمون	نرمال	نرمال	غیر نرمال	نرمال	نرمال	نرمال	نرمال

همان‌طوری که از داده‌های جدول ۸ مشخص است، سطح معناداری آزمون کلموگروف-اسمیرنوف برای همه متغیرهای به‌جز متغیر توانمندسازی روانی بزرگ‌تر از مقدار ۵٪ است. در نتیجه این متغیرها دارای توزیع نرمال بوده و می‌توان برای بررسی سؤالات پژوهش مربوط به آن‌ها از آزمون‌های پارامتریک (T-تک نمونه‌ای) استفاده کرد. اما توزیع داده‌ای متغیر توانمندسازی روانی از توزیع نرمالی پیروی نمی‌کند بنابراین در بررسی استنباطی این متغیر از آزمون‌های

ناپارامتریک (آزمون ناپارامتری دو جمله‌ای) استفاده خواهد شد.

ارزیابی اثرات توسعه اکوتوریسم بر توانمندسازی زنان

در رابطه با معنی‌داری آزمون متغیر توانمندسازی اقتصادی می‌توان گفت همه مؤلفه‌های مربوط به متغیر اقتصادی تفاوت معنی‌داری را نشان می‌دهند، چرا که اولاً میانگین به‌دست‌آمده (میانگین تجربی) بیشتر از میانگین نظری ۳ است (اختلاف میانگین قابل‌توجه)، دوماً مقدار آماره t به‌دست‌آمده بیشتر از $1/96$ (چه مثبت چه منفی) است، سوماً مقدار معنی‌داری دو دامنه‌ای کوچک‌تر از $0/025$ است. در مجموع متغیر اقتصادی با میانگین $3/47$ در سطح معنی‌داری می‌باشد و با میانگین نظری اختلاف معنی‌داری دارد چرا که میانگین آن بیشتر از میانگین نظری ۳ است. در کل می‌توان اذعان کرد اثرات توسعه اکوتوریسم بر توانمندسازی اقتصادی زنان با میانگین $3/47$ در حد بالایی ارزیابی می‌گردد (جدول ۹).

جدول ۹. آزمون T تک نمونه‌ای برای مؤلفه‌های اقتصادی

سطح معنی‌داری ۹۵ درصد		ارزش تست = ۳			مؤلفه	
کران بالا	کران پایین	اختلاف میانگین	معنی‌داری (sig)	درجه آزادی (df)		
۰/۷۰	۰/۹۲	۰/۸۱	۰/۰۰۰	۲۸۷	۶/۱۵	افزایش درآمد
۰/۲۵	۰/۳۷	۰/۲۶	۰/۰۰۵	۲۸۷	۲/۹۹	دسترسی بیشتر به منابع مالی (وام بانکی، کمک‌های نقدی از سازمان‌ها و ...)
۰/۳۱	۰/۴۵	۰/۳۳	۰/۰۰۲	۲۸۷	۳/۳۹	افزایش قدرت زنان محلی در شناسایی فرصت‌های ویژه کارآفرینی
۰/۸۱	۱/۰۳	۰/۹۲	۰/۰۰۰	۲۸۷	۸/۱۷	افزایش مهارت در کسب‌وکار
۰/۳۰	۰/۵۲	۰/۴۱	۰/۰۰۰	۲۸۷	۴/۳۰	افزایش ایده‌های جدید در ارتباط با کسب درآمد و ارتباط با دیگران
۰/۱۸	۰/۴۰	۰/۲۹	۰/۰۰۳	۲۸۷	۳/۱۲	افزایش توان بازپرداخت وام‌ها
۰/۶۱	۰/۸۳	۰/۷۲	۰/۰۰۱	۲۸۷	۵/۱۸	افزایش فرصت‌های ویژه و تنوع‌بخشی به فعالیت‌های محلی
۰/۱۸	۰/۳۹	۰/۲۸	۰/۰۰۶	۲۸۷	۳/۱۰	اشتغال‌زایی برای افراد منطقه
۰/۰۶	۰/۲۸	۰/۱۷	۰/۰۰۸	۲۸۷	۲/۶۱	افزایش فعالیت زنان به‌عنوان راهنمایان گردشگری
۰/۳۶	۰/۵۹	۰/۴۷	۰/۰۰۰	۲۸۷	۲/۹۴	کل

در رابطه با معنی‌داری آزمون متغیر توانمندسازی اجتماعی می‌توان گفت همه مؤلفه‌های مربوط به متغیر اجتماعی تفاوت معنی‌داری را نشان می‌دهند، چرا که اولاً میانگین به‌دست‌آمده (میانگین تجربی) بیشتر از میانگین نظری ۳ است (اختلاف میانگین قابل‌توجه)، دوماً مقدار آماره t به‌دست‌آمده بیشتر از $1/96$ (چه مثبت چه منفی) است، سوماً مقدار معنی‌داری دو دامنه‌ای کوچک‌تر از $0/025$ است. در مجموع متغیر اجتماعی با میانگین $3/42$ در سطح معنی‌داری می‌باشد و با میانگین نظری اختلاف معنی‌داری دارد چرا که میانگین آن بیشتر از میانگین نظری ۳ است. در کل می‌توان اذعان کرد اثرات توسعه اکوتوریسم بر توانمندسازی اجتماعی زنان با میانگین $3/42$ در حد بالایی ارزیابی می‌گردد (جدول ۱۰).

جدول ۱۰. آزمون T تک نمونه‌ای برای مؤلفه‌های اجتماعی

مؤلفه		ارزش تست = ۳				سطح معنی‌داری ۹۵ درصد
مقدار آماره T	درجه آزادی (df)	معنی‌داری (sig)	اختلاف میانگین	کران بالا	کران پایین	
۶/۶۱	۲۸۷	۰/۰۰۰	۰/۶۷	۰/۷۸	۰/۵۶	افزایش سطح آگاهی و دانش زنان
۵/۲۴	۲۸۷	۰/۰۰۰	۰/۵۴	۰/۶۵	۰/۴۳	افزایش مسئولیت‌پذیری زنان منطقه
۲/۹۱	۲۸۷	۰/۰۰۵	۰/۱۴	۰/۲۵	۰/۰۳	افزایش حضور زنان در تصمیم‌سازی جهت عمران و آبادسازی
۵/۲۶	۲۸۷	۰/۰۰۰	۰/۵۵	۰/۶۷	۰/۴۴	افزایش تحصیلات در یادگیری مهارت‌های اکوتوریستی (کسب‌وکار، حفاظت از منابع طبیعی و ...)
۶/۶۴	۲۸۷	۰/۰۰۰	۰/۶۹	۰/۸۰	۰/۵۸	تغییر نگرش نسبت به زنان
۳/۵۶	۲۸۷	۰/۰۰۳	۰/۲۴	۰/۳۵	۰/۱۳	افزایش قدرت جمع‌آوری اطلاعات موردنیاز در درک موقعیت زندگی
۳/۸۶	۲۸۷	۰/۰۰۰	۰/۲۸	۰/۴۰	۰/۱۷	بهبود مشارکت افراد در فعالیت‌های محلی و تشکلهای اجتماعی
۴/۲۸	۲۸۷	۰/۰۰۲	۰/۳۷	۰/۴۸	۰/۲۶	مشارکت زنان در امور اجتماعی
۵/۰۲	۲۸۷	۰/۰۰۰	۰/۴۵	۰/۵۶	۰/۳۴	زنده نگه‌داشتن فرهنگ محلی و حفاظت هویت فرهنگی زنان
۲/۹۷	۲۸۷	۰/۰۰۵	۰/۱۶	۰/۲۷	۰/۰۵	کسب تجربه‌هایی جدید درباره فرهنگ‌ها و مذاهب
۶/۵۲	۲۸۷	۰/۰۰۰	۰/۶۲	۰/۷۳	۰/۵۰	افزایش کیفیت زندگی زنان منطقه
۴/۱۵	۲۸۷	۰/۰۰۰	۰/۳۲	۰/۴۳	۰/۲۱	افزایش حس تعلق به مکان زندگی
۳/۱۸	۲۸۷	۰/۰۰۱	۰/۴۲	۰/۵۳	۰/۳۰	کل

در این بخش با توجه به غیر نرمال بودن داده‌ای بعد توانمندسازی روانی از آزمون ناپارامتری دوجمله‌ای (Binomial Test) استفاده گردید. در آزمون ناپارامتری دوجمله‌ای داده‌ها به دو گروه، طبقه اول تأثیر کم (شامل پاسخ‌های خیلی کم، کم و متوسط) و گروه دوم تأثیر زیاد (شامل پاسخ‌های زیاد و خیلی زیاد) طبقه‌بندی می‌شوند. فرض صفر در این آزمون بیان می‌کند که نسبت پاسخ‌های دو گروه برابر است و اگر مقدار Sig کمتر از ۰/۰۵ باشد فرض صفر رد و فرض مقابل پذیرفت می‌شود. جدول (۱۱) نتایج آزمون ناپارامتری دوجمله‌ای مربوط به گویه‌های اثرات توسعه اکوتوریسم بر توانمندسازی روانی زنان را نشان می‌دهد. با توجه به مقادیر Sig نتیجه می‌گیریم فقط گویه‌های بهبود غرور و عزت نفس زنان منطقه و ایجاد باور به توان حل مشکلات است که مقدار Sig آن‌ها کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد و نسبت پاسخ‌های مشاهده‌شده در دو گروه تفاوت معناداری دارد. در مورد بقیه گویه‌های اثرات توسعه اکوتوریسم بر توانمندسازی روانی زنان مقدار Sig آزمون بیشتر از ۰/۰۵ می‌باشد و نسبت پاسخ‌های مشاهده‌شده در گروه اول (تأثیر زیاد) کم‌تر از گروه دوم (تأثیر کم) می‌باشد. بنابراین از نظر دیدگاه جامعه آماری پژوهش اثرات توسعه اکوتوریسم بر توانمندسازی روانی زنان در حد پایین یا کم ارزیابی می‌گردد.

جدول ۱۱. نتایج آزمون ناپارامتری دوجمله‌ای برای مؤلفه‌های کالبدی - فیزیکی

گویه‌ها	گروه	نسبت پاسخ‌ها	سطح معنی‌داری	Sig	نتیجه
باور به داشتن توان در تغییر سرنوشت	تأثیر زیاد	۴۳/۱۱	۰/۰۵	۰/۱۰۱	تأثیر کم
	تأثیر کم	۵۶/۸۹			
بهبود غرور و عزت نفس زنان منطقه	تأثیر زیاد	۵۱/۳۸	۰/۰۵	۰/۰۰۱	تأثیر زیاد
	تأثیر کم	۴۸/۶۲			
کاهش بار روانی زنان (با کاهش فقر در منطقه)	تأثیر زیاد	۴۹/۳۱	۰/۰۵	۰/۰۸۵	تأثیر کم
	تأثیر کم	۵۰/۶۹			

تأثیر زیاد	۳۸/۲۷	۰/۰۵	۰/۲۰۱	تأثیر کم
تأثیر کم	۶۱/۷۳			حفظ خونسردی زنان در حل مشکلات
تأثیر زیاد	۵۴/۱۴	۰/۰۵	۰/۰۲	تأثیر زیاد
تأثیر کم	۴۵/۸۶			ایجاد باور به توان حل مشکلات
تأثیر زیاد	۵۰/۶۹	۰/۰۵	۰/۰۷۱	تأثیر کم
تأثیر کم	۴۹/۳۱			باور به این که زنان می‌توانند مانند مردان شغل و درآمد داشته باشند.
تأثیر زیاد	۴۳/۷۹	۰/۰۵	۰/۱۳۰	تأثیر کم
تأثیر کم	۵۶/۲۱			باور به این که زنان می‌توانند نقش‌هایی به‌غیر از نقش‌هایی که در خانه دارند را بر عهده بگیرند.
تأثیر زیاد	۳۸/۹۶	۰/۰۵	۰/۱۴۲	تأثیر کم
تأثیر کم	۶۱/۰۴			باور به این که زنان می‌توانند به رویدادهای جامعه خود توجه بیشتری داشته و بر آن تأثیر بگذارند.

در رابطه با معنی‌داری آزمون متغیر زیست‌محیطی می‌توان گفت فقط مؤلفه افزایش آگاهی در انتخاب کالاهای سازگار با حال محیط‌زیست است که تفاوت معنی‌داری را نشان نمی‌دهد، چرا که اولاً میانگین به‌دست‌آمده (میانگین تجربی) به میانگین نظری ۳ نزدیک است (اختلاف میانگین اندک)، دوماً مقدار آماره t به‌دست‌آمده کمتر از $1/96$ (چه مثبت چه منفی) است، سوماً مقدار معنی‌داری دو دامنه‌ای بزرگ‌تر از $0/025$ است، چهارم فاصله بین کران پایین و کران بالا صفر را شامل نمی‌شود. در مجموع متغیر زیست‌محیطی با میانگین $3/32$ در سطح معنی‌داری می‌باشد و با میانگین نظری اختلاف معنی‌داری دارد چرا که میانگین آن بیشتر از میانگین نظری ۳ است. در کل می‌توان اذعان کرد اثرات اکوتوریسم بر توانمندسازی زیست‌محیطی زنان با میانگین $3/32$ در حد بالایی ارزیابی می‌گردد (جدول ۱۲).

جدول ۱۲. آزمون T تک نمونه‌ای برای مؤلفه‌های زیست‌محیطی

مؤلفه		ارزش تست = ۳			سطح معنی داری ۹۵ درصد	
		مقدار آماره T	درجه آزادی (df)	معنی داری (sig)	اختلاف میانگین	کران بالا کران پایین
افزایش حفاظت از مناظر طبیعی و محیط زیست		۴/۱۳	۲۸۷	۰/۰۰۰	۰/۵۴	۰/۶۵ ۰/۴۳
افزایش آگاهی از وضعیت دفع زباله و پسماندها در محیط زیست		۳/۱۰	۲۸۷	۰/۰۰۱	۰/۳۶	۰/۴۸ ۰/۲۵
افزایش بازیافت زباله و مواد زائد و استفاده مجدد از آن		۳/۹۵	۲۸۷	۰/۰۰۰	۰/۴۸	۰/۵۹ ۰/۳۷
افزایش آگاهی در انتخاب کالاهای سازگار با حال محیط زیست		۱/۹۴	۲۸۷	۰/۰۳۵	۰/۰۷	۰/۱۸ -۰/۰۵
افزایش اهمیت عضویت در تشکلهای زیست محیطی		۲/۴۱	۲۸۷	۰/۰۰۳	۰/۲۱	۰/۳۲ ۰/۱۰
ارتقای فرهنگ و تنظیم و اجرای برنامه های آموزشی زیست محیطی		۳/۰۸	۲۸۷	۰/۰۰۰	۰/۳۵	۰/۴۶ ۰/۲۴
جلوگیری از آلودگی منابع آب، تخریب باغات و جنگل و تغییر اراضی		۷/۵۳	۲۸۷	۰/۰۰۰	۰/۹۵	۱/۰۷ ۰/۸۴
افزایش حساسیت نسبت به ارزش های نمادین و میراث فرهنگی روستا		۴/۲۹	۲۸۷	۰/۰۰۰	۰/۵۹	۰/۷۰ ۰/۴۸
کل		۲/۶۷	۲۸۷	۰/۰۰۲	۰/۳۲	۰/۴۳ ۰/۲۱

با توجه به یافته‌های می‌توان گفت همه متغیرهای پژوهش دارای ارتباط رونی معنادار و مثبتی با یکدیگر دارند و توسعه اکوتوریسم در هر یک متغیرها، متغیرهای توانمندسازی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در این بین بیشترین همبستگی مربوط به متغیرهای آموزش و توانمندسازی اجتماعی با میزان همبستگی $0/702$ می‌باشد. کمترین همبستگی نیز مربوط به متغیرهای حفاظت و توانمندسازی روانی با میزان همبستگی $0/389$ می‌باشد.

جدول ۱۳. همبستگی درونی متغیرها

متغیر	اکوتوریسم						توانمندسازی	
	حفاظت	مشارکت	آموزش	اقتصادی	اجتماعی	روانی	زیست محیطی	زیست محیطی
اکوتوریسم	حفاظت	-	۰/۴۵۱	۰/۵۲۱	۰/۶۰۲	۰/۳۸۹	۰/۶۴۱	۰/۶۴۱
	مشارکت	۰/۴۵۱	-	۰/۵۳۶	۰/۶۵۱	۰/۴۵۲	۰/۶۰۷	۰/۶۰۷
	آموزش	۰/۵۲۱	۰/۵۳۶	-	۰/۵۶۳	۰/۷۰۲	۰/۵۰۹	۰/۶۲۵
توانمندسازی	اقتصادی	۰/۶۰۲	۰/۶۵۱	۰/۵۶۳	-	۰/۴۰۱	۰/۵۹۸	۰/۵۹۸
	اجتماعی	۰/۶۸۹	۰/۵۶۳	۰/۷۰۲	۰/۵۶۸	-	۰/۵۰۷	۰/۶۱۴
	روانی	۰/۳۸۹	۰/۴۵۲	۰/۵۰۹	۰/۴۰۱	۰/۵۰۷	-	۰/۴۸۶
	زیست محیطی	۰/۶۴۱	۰/۶۰۷	۰/۶۲۵	۰/۵۹۸	۰/۶۱۴	۰/۴۸۶	-

برای این که مشخص شود که توسعه اکوتوریسم در کدام بُعد از ابعاد چهارگانه پژوهش (توانمندسازی اقتصادی، اجتماعی - روانی و زیست محیطی) تأثیر بیشتری داشته‌اند، از آزمون کروسکال والیس استفاده شد. همچنین جهت قطعیت، نتایج حاصل شده با میانگین متغیرها مورد مقایسه قرار گرفت. جدول (۱۴) نتایج حاصل از آزمون کروسکال والیس را نشان می‌دهد. در این جدول می‌توان میزان میانگین رتبه‌ای ابعاد مختلف پژوهش را مشاهده نمود.

جدول ۱۴. نتایج آزمون کروسکال والیس بر اساس ابعاد چهارگانه پژوهش

رتبه	میانگین رتبه‌ای	میانگین	تعداد جامعه آماری	ابعاد
۱	۹۵۱/۸۵	۳/۴۷	۲۹۰	اقتصادی
۲	۸۹۵/۲۴	۳/۴۲	۲۹۰	اجتماعی
۳	۶۵۱/۹۳	۳/۰۷	۲۹۰	زیست محیطی
۴	۵۸۰/۰۹	۳/۳۲	۲۹۰	روانی

با توجه به نتایج آزمون کروسکال والیس می‌توان نتیجه گرفت که اثرات توسعه اکوتوریسم در توانمندسازی اقتصادی زنان روستاها با امتیاز ۹۵۱/۹۳ بیشتر از توانمندسازی اجتماعی با امتیاز ۸۹۵/۲۴، روانی با امتیاز ۶۵۱/۹۳ و توانمندسازی روانی با امتیاز ۵۸۰/۰۴ می‌باشد. در ادامه به تفکیک هر یک از روستاهای مورد مطالعه، اثرات توسعه اکوتوریسم در قالب ابعاد چهارگانه توانمندسازی زنان مورد بررسی قرار گرفت (جدول ۱۵).

جدول ۱۵. نتایج آزمون کروسکال والیس بر اساس روستاها

رتبه	جمع امتیاز	بعد برتر	ابعاد چهارگانه				نام روستا
			زیست محیطی	روانی	اجتماعی	اقتصادی	
۹	۱۷۰/۳۹	اقتصادی	۸۵/۲۷	۷۱/۱۵	۸۵/۱۲	۱۱۸/۱۴	بلکان
۶	۳۶۰/۸۶	اقتصادی	۵۷/۱۹	۹۹/۱۲	۸۵/۱۵	۱۱۹/۳۶	کاکوهستان
۷	۲۷۰/۴۱	اجتماعی	۷۳/۸۷	۷۵/۳۵	۱۲۱/۱۹	۱۱۲/۵۴	دستجرد سفلی
۴	۳۸۵/۷۴	اقتصادی	۴۸/۸۹	۶۵/۱۳	۸۹/۱۷	۱۸۲/۵۵	فانفین
۳	۴۱۵/۰۹	اجتماعی	۶۵/۴۵	۱۰۳/۰۴	۱۲۶/۴۵	۱۲۰/۱۵	سفیدآب
۱	۴۳۵/۲۴	اقتصادی	۵۶/۳۷	۸۹/۳۹	۹۵/۲۳	۱۹۴/۲۵	چوبک
۸	۲۲۶/۴۲	اقتصادی	۷۲/۱۳	۵۹/۱۶	۹۵/۱۷	۱۷۴/۰۵	کامان
۲	۴۲۹/۹۶	اقتصادی	۵۹/۵۱	۸۵/۱۹	۱۰۲/۴۸	۱۸۲/۷۸	پررود
۵	۳۸۴/۶۹	اقتصادی	۶۱/۳۶	۷۵/۱۷	۹۵/۳۲	۱۵۲/۸۴	اکوجان
-	۳۰۷۹	اقتصادی	۵۸۰/۰۴	۶۵۱/۶۳	۸۹۵/۲۸	۹۵۱/۹۴	جمع

طبق نتایج در زمینه توانمندسازی اقتصادی، زنان روستای جویک (امتیاز ۱۹۴/۲۵) بیشترین تأثیرپذیری و روستای دستجرد سفلی (امتیاز ۱۱۲/۵۴) کمترین تأثیرپذیری را از توسعه اکوتوریسم داشتند. در بخش توانمندسازی اجتماعی زنان روستای سفیدآب (امتیاز ۱۲۶/۴۵) بیشترین تأثیرپذیری و روستای بلکان (امتیاز ۸۵/۱۲) کمترین تأثیرپذیری، در زمینه توانمندسازی روانی زنان روستای سفیدآب (امتیاز ۱۰۳/۰۴) بیشترین تأثیرپذیری و روستای کامان (امتیاز ۵۹/۱۶) کمترین تأثیرپذیری و در زمینه توانمندسازی زیست‌محیطی، زنان روستای بلکان (امتیاز ۸۵/۲۷) بیشترین تأثیرپذیری و روستای فانین (امتیاز ۴۸/۸۹) کمترین تأثیرپذیری را از توسعه اکوتوریسم منطقه داشته‌اند. از نظر جمع امتیاز ابعاد چهارگانه نیز زنان روستاهایی جویک، پرورد و سفیدآب بیشترین و زنان روستاهای بلکان، کامان و دستجرد سفلی کمترین تأثیرپذیری را از توسعه اکوتوریسم داشته‌اند.

بحث

بولی و مک‌گهی^۱ (۲۰۱۴) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی توسعه و اعتبارسنجی توانمندسازی جامعه محلی از طریق گردشگری» ابعاد توانمندسازی را در سه منطقه روستایی در ویرجینیا در غرب ایالات متحده را بررسی کردند و نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که توسعه گردشگری می‌تواند سبب ارتقای توانمندسازی جامعه محلی شود که نتایج این تحقیق با پژوهش حاضر همسو و هم‌راستا است. بنابراین با توجه به تأثیر توسعه اکوتوریسم در توانمندسازی جامعه و زنان روستایی، ارائه آموزش‌های اکوتوریستی و گردشگری به صورت دوره‌ای به آن‌ها، هم‌نسل جدید را دعوت به تلاش خواهد کرد و هم نیازهای اکوتوریست‌ها برای جامعه محلی بهتر شناسایی می‌شود.

اوتیوروس و کاریلو^۲ (۲۰۱۵) در پژوهش خود با عنوان «گردشگری، اشتغال و توانمندسازی زنان» اشاره می‌کنند که گردشگری، زنان جامعه محلی را توانمند کرده است و میزان توانمندسازی در صورتی که زنان ریاست کسب‌وکار خود را داشته باشند به مراتب بیشتر از زمانی است که برای دیگران کار می‌کرده‌اند. این تحقیق در زمینه توانمندی زنان نسبت به پژوهش حاضر به طور کلی‌تر بررسی شده اما نتایج به دست آمده از آن با پژوهش حاضر همخوانی دارد. بنابراین پیشنهاد می‌گردد با افزایش آگاهی‌های اجتماعی و مدنی، زنان روستایی با الگوها و مدل‌های جدید زندگی آشنا شوند تا به توانمندی لازم برسند.

عبدالله و پرایوگو^۳ (۲۰۲۰) در پژوهشی در زمینه «توسعه اکوتوریسم بر پایه توانمندسازی جوامع محلی روستایی جنگلی» دریافتند که تأکید بر ظرفیت‌های محلی می‌تواند سبب استقلال جامعه محلی در فرایند توسعه اکوتوریسم از برنامه‌ریزی تا اجرا شده و جوامع محلی در مدیریت این فرایند، قادر به استفاده از دانش، فرهنگ و منابع محلی برای بهبود رفاه اعضا می‌شود بدون آنکه قوانین حفاظت از جنگل‌ها را زیر پا بگذارند. نتایج به دست آمده از تحقیق حاضر نیز با تحقیقات عبدالله و پرایوگو هم‌سو است. بنابراین پیشنهاد می‌شود سازمان‌ها و مراکز ذی‌ربط از جمله سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری به تهیه برنامه‌های مدون جهت برگزاری رویدادهای گردشگری در روستای توسعه پایدار پرداخته و بر کاهش هزینه‌های اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی و زیست‌محیطی ناشی از توسعه این رویدادها و افزایش مزایا و منافع حاصل از آن جهت رضایت جامعه میزبان و گردشگران منطقه نظارت داشته باشند.

وثوقی و قاسمی (۱۳۹۳) در مقاله‌ای به بررسی «اکوتوریسم و توانمندسازی زنان روستایی، مورد مطالعه: روستای شب

1. Boley & McGehee
2. Ontiveros & Carrillo
3. Abdilllah & Prayogo

دراز جزیره قشم» پرداخته و نشان داده‌اند که توسعه اکوتوریسم میزان توانمندسازی اجتماعی، اقتصادی، روانی زنان را به‌طور معناداری در روستاهای مطالعه شده افزایش داده است. نتایج این تحقیق در ارتباط با توانمندسازی اجتماعی و اقتصادی زنان هم‌راستا با نتایج تحقیق پژوهش حاضر بوده اما در ارتباط با توانمندسازی روانی زنان برخلاف تحقیقات وثوقی و قاسمی تأثیر کمتری دارد.

کیانی‌سلمی و عباسیان (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل پیامدهای توسعه گردشگری بر توانمندسازی مناطق روستایی (مورد مطالعه: روستاهای بخش مرکزی نطنز)» به بررسی اثرات گردشگری در روستاهای گردشگری پذیر و غیر گردشگری پذیر پرداخته و نتیجه می‌گیرند که وضعیت توانمندسازی در روستاهای گردشگری پذیر بهتر است. از سویی دیگر، به‌طور کلی توانمندسازی فرهنگی بیشترین و توانمندسازی اقتصادی کمترین بوده‌اند. به نظر می‌رسد وضعیت توانمندسازی اقتصادی چندان مساعد نیست؛ خصوصاً توانمندسازی سرمایه‌گذاری وضعیت نامطلوبی دارد. درواقع حضور گردشگر اگرچه توانسته در حوزه اشتغال و درآمدزایی مفید باشد، اما در حوزه سرمایه‌گذاری (به‌عنوان متغیری ریشه‌ای‌تر) چندان مؤثر نبوده است. به هر ترتیب توانمندسازی فرهنگی و اجتماعی در هر دو نوع روستا در سطح بالاتری نسبت به توانمندسازی اقتصادی قرار دارد. از آنجایی که در این تحقیق پژوهشگران هم به بررسی اثرات گردشگری در روستاهای گردشگری پذیر و هم روستاهای غیرگردشگری پذیر پرداخته‌اند، نتایج آن در توانمندسازی اقتصادی نسبت به نتایج توانمندسازی اقتصادی در پژوهش حاضر متفاوت بوده ولی از لحاظ توانمندسازی فرهنگی و اجتماعی هم‌سو با نتایج تحقیق حاضر است. بنابراین با حمایت بیشتر و مناسب‌تر از زنان روستایی در سطوح مختلف از جمله مشاوره‌های کسب‌وکار، اعطای مجوز برای ایجاد تسهیلات، امکانات گردشگری و غیره، می‌توان اثرات گردشگری را بر توانمندسازی اقتصادی تا حد زیادی افزایش داد.

قاسمی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی به «تحلیل اثرات اکوتوریسم در توانمندسازی جوامع محلی (مطالعه موردی: شهرستان سوادکوه)» پرداخته و نشان می‌دهند که میانگین توانمندسازی کل در شهرستان سوادکوه برابر ۳/۱ از ۵ بود. بیشترین میزان توانمندسازی مربوط به مؤلفه‌های توانمندسازی روان‌شناختی (۳/۳۵) و محیط‌زیستی (۳/۲۲) بود و کمترین میزان توانمندسازی مربوط به مؤلفه‌های سیاسی (۲/۸۹) و اقتصادی (۲/۹۶) بود. مؤلفه توانمندسازی اجتماعی (۳/۱۰) در وضعیت متوسط قرار داشت. بر این اساس توصیه می‌شود؛ با رویکرد مشارکتی و با بهره‌گیری از اصول و فنون تسهیلگری نسبت به بهبود توانمندسازی سیاسی و اقتصادی در شهرستان سوادکوه اقدام شود. در راستای بررسی و مقایسه نتایج این تحقیق با تحقیق حاضر می‌توان بدین نتیجه رسید که اکوتوریسم در هر دو تحقیق در توانمندسازی روانی تا حد زیادی مؤثر بوده اما در ارتباط با توانمندسازی اقتصادی کاملاً متفاوت با یکدیگر است.

نتیجه‌گیری

شناخت توانایی‌های زنان و اعتقاد به نقش آنان در جامعه، فرایندی است که به‌تدریج در همه کشورهای درحال توسعه آغاز شده است. زیرا زنان به‌عنوان نیمی از جمعیت انسانی، نه‌تنها موضوع و هدف هر برنامه توسعه‌ای، بلکه به‌عنوان عامل پیشبرد اهداف توسعه اقتصادی و اجتماعی جامعه روستایی محسوب می‌شود. با توجه به اینکه توانمندسازی زنان روستایی از راه‌های مختلفی امکان‌پذیر است؛ اما یکی از این راه‌های توسعه توانمندسازی زنان روستایی، اکوتوریسم و گردشگری روستایی است که می‌تواند فرصت‌های متنوع برای توانمندسازی زنان روستایی فراهم نماید. درواقع توانمندسازی زنان روستایی، تلاشی برای ارتقاء سطح اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آنان است، زیرا امروزه در مباحث توسعه در سطح بین‌المللی بر حضور شهروند در فرآیند تدوین سیاست‌ها و اجرای آن‌ها تأکید می‌شود. بااین‌وجود مسلماً شهروندانی

می‌توانند مشارکت داشته باشند که ظرفیت، قابلیت و توانمندی لازم را نیز دارا باشند. بنابراین با توجه به جاذبه‌های طبیعی و وجود اکوتوریسم در منطقه الموت غربی که زمینه اشتغال و فعالیت زنان روستایی را فراهم کرده است ضرورت دارد در این پژوهش به بررسی اثرات اکوتوریسم بر توانمندسازی زنان روستایی منطقه الموت غربی پرداخت گردد که نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد:

بیشترین تأثیر توسعه اکوتوریسم در بعد اقتصادی مربوط به افزایش قدرت زنان محلی در شناسایی فرصت‌های ویژه کارآفرینی (میانگین ۳/۹۲)، افزایش درآمد (میانگین ۳/۸۱) و شناسایی زمینه‌های اشتغال و افزایش فرصت‌های ویژه و تنوع‌بخشی به فعالیت‌های محلی (میانگین ۳/۷۲) بوده است. بیشترین تأثیر اکوتوریسم در بعد اجتماعی مربوط به تغییر نگرش نسبت به زنان (میانگین ۳/۶۹)، افزایش سطح آگاهی و دانش زنان (میانگین ۳/۶۸) و افزایش کیفیت زندگی زنان منطقه (میانگین ۳/۶۲)، در بعد روانی مربوط به کاهش بار روانی زنان (با کاهش فقر در منطقه) (میانگین ۳/۳۰)، بهبود غرور و عزت‌نفس زنان منطقه (میانگین ۳/۲۸) و باور به این‌که زنان می‌توانند مانند مردان شغل و درآمد داشته باشند (میانگین ۳/۲۶) و در بعد زیست‌محیطی مربوط به افزایش حساسیت نسبت به ارزش‌های نمادین و میراث فرهنگی روستا (میانگین ۳/۵۹)، افزایش حفاظت از مناظر طبیعی و محیط‌زیست (میانگین ۳/۵۴) و افزایش بازیافت زباله و مواد زائد و استفاده مجدد از آن (میانگین ۳/۴۸) بوده است. همچنین نتایج نشان داد که توسعه اکوتوریسم در توانمندسازی اقتصادی زنان روستاها با میانگین ۳/۴۷، توانمندسازی اجتماعی با میانگین ۳/۴۲ و توانمندسازی زیست‌محیطی با میانگین ۳/۳۲ اثرگذار بوده ولی اثرات آن در توانمندسازی روانی زنان روستایی میانگین ۳/۱۸ کمتر می‌باشد.

همه متغیرهای پژوهش ارتباط درونی معنادار و مثبتی با یکدیگر دارند و اکوتوریسم در هر یک از متغیرها، متغیرهای توانمندسازی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در این بین بیشترین همبستگی مربوط به متغیرهای آموزش و توانمندسازی اجتماعی با میزان همبستگی ۰/۷۰۲ می‌باشد. کمترین همبستگی نیز مربوط به متغیرهای حفاظت و توانمندسازی روانی با میزان همبستگی ۰/۳۸۹ می‌باشد.

در ادامه برای این‌که مشخص شود که اکوتوریسم در کدام بُعد از ابعاد چهارگانه پژوهش (توانمندسازی اقتصادی، اجتماعی - روانی و زیست‌محیطی) تأثیر بیشتری داشته‌اند، از آزمون کروسکال والیس استفاده شد. نتایج آزمون کروسکال والیس نشان داد که اثرات توسعه اکوتوریسم در توانمندسازی اقتصادی زنان روستاها با امتیاز ۹۵۴/۸۵ بیشتر از توانمندسازی اجتماعی با امتیاز ۸۹۵/۲۴، روانی با امتیاز ۶۵۱/۶۳ و توانمندسازی زیست‌محیطی با امتیاز ۵۸۰/۰۹ می‌باشد. طبق نتایج در زمینه توانمندسازی اقتصادی، زنان روستای جوینگ (امتیاز ۱۹۴/۲۵) بیشترین تأثیرپذیری و روستای دستجرد سفلی (امتیاز ۱۱۲/۵۴) کمترین تأثیرپذیری را از توسعه اکوتوریسم داشتند. در بخش توانمندسازی اجتماعی زنان روستای سفیدآب (امتیاز ۱۲۶/۴۵) بیشترین تأثیرپذیری و روستای بلکان (امتیاز ۸۵/۱۲) کمترین تأثیرپذیری، در زمینه توانمندسازی روانی زنان روستای سفیدآب (امتیاز ۱۲۶/۴۵) بیشترین تأثیرپذیری و روستای کامان (امتیاز ۵۹/۱۶) کمترین تأثیرپذیری و در زمینه توانمندسازی زیست‌محیطی، زنان روستای بلکان (امتیاز ۸۵/۲۷) بیشترین تأثیرپذیری و روستای فانین (امتیاز ۴۸/۸۹) کمترین تأثیرپذیری را از توسعه اکوتوریسم منطقه داشته‌اند. از نظر جمع امتیاز ابعاد چهارگانه نیز زنان روستاهای جوینگ، پررود و سفیدآب بیشترین و زنان روستاهای بلکان، کامان و دستجرد سفلی کمترین تأثیرپذیری را از توسعه اکوتوریسم داشته‌اند.

حامی مالی

این طرح تحقیقاتی با استفاده از اعتبار ویژه پژوهشی (پژوهانه) دانشگاه سمنان با شماره طرح ۱۴۰۳۸۵ ط ۲۲۶/۱۴۰۳/۳ انجام شده است.

سهم نویسندگان در پژوهش

نویسندگان در تمام مراحل و بخش‌های انجام پژوهش سهم برابر داشتند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان از همه کسانی که در انجام این پژوهش به ما یاری رساندند، به‌ویژه کسانی که کار ارزیابی کیفیت مقالات را انجام دادند، تشکر و قدردانی می‌نمایند.

منابع

- بدری، سیدعلی؛ رحمانی، خلیل؛ سجاسی قیداری، مجید و حسن‌پور، امید. (۱۳۹۰). راهبردهای توسعه اکوتوریسم در شهرستان مریوان. *فصلنامه پژوهش‌های روستایی*، ۲(۶)، ۵۴-۳۱.
- سواری، مسلم؛ نقی بیرانوند، فاطمه و اسدی، زینب. (۱۴۰۱). تبیین نگرش زیست‌محیطی زنان روستایی در حوزه جنگل‌های زاگرس استان لرستان. *فصلنامه پژوهش‌های روستایی*، ۱۳(۱)، ۱۸۱-۱۶۲. <https://doi.org/10.22059/jrur.2022.328478.1663>
- حاجی‌نژاد، علی؛ آقای، واحد و حاجی‌پور، نازنین. (۱۳۹۷). ارزیابی نقش آگاهی از جاذبه‌های گردشگری در توسعه اکوتوریسم (مطالعه موردی: آگاهی سنجی کارشناسان و گردشگران استان اردبیل). *فصلنامه جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، ۱۶(۲)، ۱۵۱-۱۲۵. <https://doi.org/10.22067/geography.v16i2.22539>
- رضوانی، محمدرضا؛ ترابی، ذبیح‌الله؛ نजारزاده، محمد و حسنی جلیلیان، پرستو. (۱۳۹۹). بررسی اثربخشی یادگیری مشارکتی بر نگرش و رفتار مسئولان زیست‌محیطی کارکنان اقامتگاه‌های بوم‌گردی (اقامتگاه‌های بوم گردی منتخب بخش بسطام، شاهرود). *فصلنامه گردشگری و توسعه*، ۹(۴)، ۳۰۵-۲۹۷. doi.org/10.22034/jtd.2020.216781.1947
- زارعی، هانیه. (۱۳۹۸). *نگاهی نو به جایگاه زنان در صنعت گردشگری ایران*. تهران: انتشارات سیادت.
- طالبی، منیژه؛ مجنونیان، باریس؛ مخدوم، مجید؛ عبدی، احسان و امید، محمود. (۱۴۰۰). پیش‌بینی مناطق دارای توان اکوتوریسم با شبکه عصبی مصنوعی. *نشریه پژوهش‌های محیط‌زیست*، ۱۲(۲۳)، ۵۵-۶۶. [dori.net/20.1001.1.20089597.1400.12.23.5.5](https://doi.org/10.22034/jtd.2020.216781.1947)
- عینالی، جمشید و چراغی، مهدی. (۱۴۰۱). راهبردهای توانمندسازی مهارتی در حوزه گردشگری. *مطالعه موردی: استان زنجان*. *نشریه مهارت‌آموزی*، ۱۰(۳)، ۷۰-۳۹. doi.org/10.52547/irtvto.10.39.2
- قاسمی، جواد؛ غلامی، حسام‌الدین؛ افضل‌گروه، امیر و علم‌بیگی، امیر. (۱۴۰۰). تحلیل اثرات اکوتوریسم در توانمندسازی جوامع محلی (مطالعه موردی: شهرستان سوادکوه). *فصلنامه آموزش محیط‌زیست و توسعه پایدار*، ۱۱(۲)، ۸۷-۱۰۶. <https://doi.org/10.30473/ee.2023.58331.2344>
- کاظمی‌ورکی، ایرج. (۱۳۸۳). *عقاب آشیان: جغرافیای طبیعی و تاریخی الموت*. چاپ اول. تهران: موسسه تحقیقات و انتشارات کاروان جهانگردان.
- کیانی سلمی، صدیقه و عباسیان، سعید. (۱۳۹۹). تحلیل پیامدهای توسعه گردشگری بر توانمندسازی مناطق روستایی (مورد مطالعه: روستاهای بخش مرکزی نطنز). *نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ۲۴(۷۱)، ۳۶۷-۳۳۹.
- نजारزاده، محمد و نعمت‌اللهی، مجید. (۱۳۹۵). بررسی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری روستایی در راستای پایداری و توسعه جوامع محلی در مناطق نمونه گردشگری. *فصلنامه جغرافیا*، ۱۴(۴۹)، ۲۴۸-۲۲۵.
- وثوقی، لیلا و قاسمی، مهدیه. (۱۳۹۳). اکوتوریسم و توانمندسازی زنان روستایی. *مورد مطالعه: روستای شب دراز جزیره قشم*. *نشریه*

زن در توسعه و سیاست، ۱۲ (۴)، ۵۹۳-۶۱۰. <https://doi.org/10.22059/jwdp.2014.54537>

یوسفی، زهرا؛ رستمی، نورالدین؛ توکلی، محسن و سلاورزی زاده، محمد. (۱۴۰۰). پتانسیل سنجی توسعه اکوتوریسم در منطقه بیابانی دهلران. فصلنامه جغرافیا و پایداری محیط، ۱۱ (۳)، ۴۵-۵۹. <https://doi.org/10.22126/ges.2021.6934.2451>

References

- Abdillah, L., & Prayogo, D. (2020). "Ecotourism development based on local community empowerment: A case study in the forest village community institution of Wana Cendana, Dago Village, Bogor Regency". *Simulacra*, 3(1), 57-68. <https://doi.org/10.21107/sml.v3i1.7218>.
- Badri, A., Rahmani, Kh., Sojasi qeydari, M., Hasan poor, O. (2011). Strategies of Ecotourism Development in Marivan Township. *Rural Reserch*, 2(6), 31-54. [In Persian].
- Einali, J., Cheraghi, M. (2022). Skills Empowerment Strategies in the Field of Tourism, Case Study: Zanjan Province. *Journal of Skill Training*, 10(3), 39-70. [In Persian].
- Ghasemi, J., Gholami, H., Afzali Goroh, A., Alambeigi, A. (2021). Analyzing Ecotourism Effects on Local Communities' Empowerment (Case study: Savadkuh County). *Journal of Environmental Education and Sustainable Development*, 2(11), 87-106. [In Persian].
- Hajinejhad, A., Aghaei, V., Hajipour, N. (2013). Evaluation the Role of Awareness by Tourism Attractions on Ecotourism Development (Case Study: Awareness Assessment of Experts and Tourists of Ardebil Province). *Geography and Regional Development*, 16(2), 125-151. [In Persian].
- Jardim, S., & Mora, C. (2022). Customer reviews sentiment-based analysis and clustering for market-oriented tourism services and products development or positioning. *Procedia Computer Science*, 196, 199-206. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2021.12.006>.
- Kazemi Varki, I. (2004). Eagle's nests: Natural and historical geography of Alamut. Tehran: Caravan of Jahangardan - Irangardan Publishing. [In Persian].
- Kiani Salmi, S., Abbasian, S. (2020). The Consequences of Tourism Development on Empowerment of Communities in Rural Areas (Case study: villages of central district of Natanz). *Geography and Planning*, 24(71), 339-367. [In Persian].
- Martínez, Y. C., Baños, M. R., & Monroy, H. C. (2018). Ecotourism as a path to sustainable development in an isolated Magic Town: The case study of La Trampa, Mexico. *Tourism Analysis*, 25 (1), 23-38. <https://doi.org/10.53596/jta.v25i1.335>.
- Najjarzadeh, M., Nematollahi, M. (2016). Study of factors affecting of rural tourism development in order to sustainability and development of local communities in tourism zones. *Geography*, 14(49), 225-248. [In Persian].
- Ontiveros, M.M., Carrillo, S. (2015). Tourism, female work and women's empowerment at Bahias Huatulco, Oaxaca. *Estudios Perspectivas en Turismo*, 24(2), 316-335.
- Rezvani, M.R., Torabi, Z., Najjarzadeh, M., Hasani Jalilian, P. (2021). Investigating the Effectiveness of Participatory Learning on attitude and environmentally responsible behavior of ecotourists (Selected ecotourists of Bastam, Shahroud). *Tourism and Development*, 9(4), 297-305. [In Persian].
- Ristić, D., Vukočić, D., & Milinčić, M. (2019). Tourism and sustainable development of rural settlements in protected areas Example NP Kopaonik (Serbia). *Land use policy*, 89, 104231. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2019.104231>
- Savari, M., Naghibsyrsnvand, F., Asadi, Z. (2022). Explaining the Environmental Attitude of Rural Women in Zagros Forests of Lorestan Province. *Rural Reserch*, 13(1), 162-181. [In Persian].
- Talebi, M., Majnounian, B., Makhdom, M., Abdi, E., Omid, M. (2021). Predicting of Areas with Ecotourism Capability Using Artificial Neural Network. *Environmental Researches*, 12(23), 55-66. [In Persian].
- Vossoughi, L., Ghasemi, M. (2015). Ecotourism and empowerment of rural women (Case study: Shibderaz village, Qeshm Island). *Women in development and politics*, 12(4), 593-610. [In Persian].

- Wondirand, A., Tolkach, D., & King, B. (2020). Stakeholder collaboration as a major factor for sustainable ecotourism development in developing countries. *Tourism Management*, 78 (104024), 1-21. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2019.104024>
- Yousefi, Z., Tavakoli, M., Rostami N., Salvarzizadeh M. (2021). Potential Assessment of Ecotourism Development in Dehloran Desert Area. *Geography and Environmental Sustainability*, 11(3), 45-59. [In Persian].
- Zarei, H. (2019). *A new look at the position of women in Iran's tourism industry*. Tehran: Siadat Publishing. [In Persian].

